

Tjänsteutlåtande

Kommunkansliet

Till Kommunstyrelsen

Datum 2015-06-09

Dnr KS 2013/0401

Kartläggning av kulturarv i Österåkers kommun samt fråga om ansvar för drift och underhåll av kulturarvet

Sammanfattning

Kommunstyrelsen fick av Kommunfullmäktige i budgetbeslutet 2014 i uppdrag att kartlägga vilka kulturarv som finns i kommunen samt av ansvaret för drift och underhåll ligger i dagsläget.

Beslutsförslag

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår Kommunstyrelsen besluta

1. Notera kartläggningen av kulturarv i Österåkers kommun till protokollet.
2. Uppdra till förvaltningen att återkomma med förslag om reglering av ansvar för drift och underhåll avseende Österåkers kommuns kulturarv.
3. Uppdraget ska redovisas i samband för budget 2016.

Bakgrund

Kultur- och fritidsnämnden skriver i sitt tjänsteutlåtande ”- Revisionen av reglementen för 2015-2018 innebar att huvudansvaret för bevarande, vård och lämplig användning av kulturhistoriskt intressanta miljöer lades på Kultur- och fritidsförvaltningen. Fortfarande behöver ansvar för markåtgärder som röjning och underhåll av fornminnen förtydligas. Erforderliga medel torde följa med ansvaret.”

Förvaltningens slutsatser

Kommunstyrelsens kontor, kommunkansliet, har inget att erinra.

Tidigare beredning och beslutsunderlag

- Kultur- och fritidsnämnden har behandlat ärendet 2015-03-12, § 2:7.

Bilagor

1. Utdrag ur Kultur- och fritidsnämndens protokoll 2015-03-12, § 2:7.
2. Kultur- och fritidsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat 2015-02-25.

•

Tjänsteutlåtande

Jan-Olof Friman
Kommundirektör

Peter Freme
Kanslichef

KFN § 2:7

Dnr 2015/0014-870

Kartläggning av kulturarv i Österåkers kommun samt var ansvaret för drift och underhåll ligger

Kultur- och fritidsnämndens beslut**Kultur- och fritidsnämnden föreslår Kommunstyrelsen besluta**

Kultur- och fritidsnämnden noterar kartläggningen till protokollet och vidarebefordrar den till Kommunstyrelsen

Sammanfattning

Kommunstyrelsen fick av Kommunfullmäktige i budgetbeslutet 2014 i uppdrag att kartlägga vilka kulturarv som finns i kommunen samt var ansvaret för drift och underhåll ligger i dagsläget.

Beslutsunderlag

- Kultur- och fritidsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat 2015-02-25.

Förslag till beslut

Mathias Lindow (FP) yrkar bifall till beslutsförslaget innebärande att:
Kultur- och fritidsnämnden noterar kartläggningen till protokollet och vidarebefordrar den till Kommunstyrelsen

Propositionsordning

Ordföranden frågar om Kultur- och fritidsnämnden beslutar enligt Mathias Lindows (FP) yrkanden och finner att så är fallet.

Expedieras

- Akten
- Kommunstyrelsen

Tjänsteutlåtande

Kultur- och fritidsförvaltningen

Till Kultur- och fritidsnämnden

Datum 2015-02-25

Dnr KFN15 2015/0014

Kartläggning av kulturarv i Österåkers kommun samt var ansvaret för drift och underhåll ligger

Sammanfattning

Kommunstyrelsen fick av Kommunfullmäktige i budgetbeslutet 2014 i uppdrag att kartlägga vilka kulturarv som finns i kommunen samt var ansvaret för drift och underhåll ligger i dagsläget.

Beslutsförslag

Kultur- och fritidsnämnden beslutar

Kultur- och fritidsnämnden noterar kartläggningen till protokollet och vidarebefordrar den till Kommunstyrelsen.

Befintliga kartläggningar av kulturarv i Österåkers kommun

Genomförda kartläggningar av kulturarv/kulturmiljöer i Österåkers kommun från 1986:

- 1986 Inventering av och skötselplan för 9 st fornminnen i centrala Åkersberga (RAÄ 431,433, 421-425, 460, 69,70,129,131,114, 133, 105, 401, 139-142.) ”Urvalet av de fornlämningsområden som bedömts möjliga för kommunen att sköta har gjorts i samråd med Österåkers kommun och Stockholms läns museum”. Vårdåtgärderna bygger till stor del på att områdena betas.
- 1998 Kulturmiljöprogram godkänt av kommunfullmäktige i Österåkers kommun 1998-0216. Kulturmiljöprogrammet omfattar 50 kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Dessa presenteras också i boken ”I Roslagen. Kulturhistoriska miljöer i Österåker”. Boken utarbetades under åren 1996-97 på uppdrag av kommunens kultur- och utbildningsnämnd av projektledare och huvudförfattare Gabriele Prenzlau-Enander vid Stockholms läns museum. Den beskriver i text och bild Österåkers historia och femtio utvalda miljöer från slott till torp. Till var och en av dessa femtio utvalda miljöer hör en värdering, som är en sammanfattning av det unika för respektive miljö i såväl en lokal som en nationell kontext. 1998 års Kulturmiljöprogram ersatte ett tidigare från 1982.
- 2008 Inventering av samtliga fornlämningar belägna i centrala Åkersberga.Utfördes av Taggen AB, beställd av BN genom landskapsarkitekt Gisela Holmgren, SBF (då Exploatering/Teknik/Mät). Resulterade i 90 objekt. I uppdraget ingick att ta fram en skötselplan för dessa.
- 2008 Kulturmiljöprogram för Svinninge. Redovisar områdets bebyggelseutveckling. Förklarar och redovisar vad i bebyggelsemiljöerna som bär det kulturhistoriska värdet.

Tjänsteutlåtande

Vägledning vid detaljplanearbete och plan- och byggfrågor så att området och bebyggelsens kulturhistoriska värden skall kunna tas tillvara på ett varsamt sätt

- 2008 Arbetet med Grönplan för Österåker (2008-2009) berör också kommunens kulturmiljöer och föreslår två olika klassifikationer: Känslighetsklass A respektive Känslighetsklass B. Det kan vara intressant med en korsläsning av denna listning och Kulturmiljöprogrammet från 1998 vid ett fortsatt arbete med prioriteringar av vård av kulturmiljöer i kommunen.
- 2012 "Underhålls- och åtgärdsprogram" för Österåkers hembygdsförenings fastigheter samt för delar av Ljusterö hembygdsförenings fastigheter. Dessa program upprättades 2012 av Stockholms länsmuseum på uppdrag av respektive hembygdsförening. Ger en aktuell status över byggnadernas skick.

Aktuell terminologi

Kulturarv avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. **Kulturmiljö** avser den av människan påverkade fysiska miljön. Det kan gälla alltifrån enskilda objekt till stora landskapsavsnitt. Kulturmiljön är en del av kulturarvet. Se t ex <http://www.raa.se/kulturarvet/>

Denna utredning prioriterar kommunens **kulturmiljöer**, även om ÖHF:s husvilla samling av jordbruksredskap (deras fd Jordbruksmuseum) kan betraktas som ett kulturarv i kommunen.

Fornlämningar avser gravhögar, ruiner, boplatser mm - uppförda före 1850 och nu övergivna - och är skyddade enligt Kulturmiljölagen (1988:950). Riksantikvarieämbetet verkar för att fornlämningar och andra historiska spår i landskapet skyddas och vårdas på bästa sätt. Fornlämningar med en lokalisering som förstärker förståelsen eller upplevelsen av olika historiska strukturer eller tidsskeden har en särskild betydelse. De kända fornlämningarna finns registrerade i fornminnesregistret som är tillgängligt genom Fornsök, www.raa.se

På kommunal mark ansvarar kommunen för de insatser som krävs för att säkra fornminnenas framtid. För fornminnen på privat mark ansvarar respektive markägare själv. Här har dock kommunen ett allmänt ansvar, om det sker skadegörelse på fornminnet som kommunen iakttar eller får vetskap om skall det anmälas till Länsstyrelsen.

Byggnadsminne. Vissa byggnader anses ha ett så stort värde att det är en nationell angelägenhet att de bevaras för framtiden. Dessa byggnader skyddas genom Kulturmiljölagen. Hit hör våra byggnadsminnen och de flesta kyrkorna. Länsstyrelsen handlägger frågor som rör dessa byggnader.

Österåkers kommun har fyra byggnadsminnen: Wasatornet på Rydboholms slott, Stora Säby, Marums gård på Ljusterö samt stora och lilla smedjan på Vira bruk, www.lansstyrelsen.se

Tjänsteutlåtande

Kulturvärde/K-märkning. De flesta kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna i landet skyddas på kommunal nivå, genom plan- och bygglagen. Till denna kategori hör flertalet av de byggnader som i dagligt tal kallar k-märkta. Om byggnaden ligger inom detaljplanelagt område kan speciella bestämmelser föras in i den detaljplan som gäller för fastigheten. Bestämmelserna kan reglera att byggnadens användning ska anpassas till kulturvärdet (Q). Byggnaden kan även omfattas av skyddsbestämmelser (q) eller varsamhetsbestämmelser (k) som anger vad i byggnaden som ska bevaras och hur underhåll och förändringar får utföras. Utanför detaljplanelagt område kan kulturmiljövärden ibland regleras i särskilda områdesbestämmelser.

På kommunal nivå finns också kulturmiljövårdsprogram där kommunens kulturmiljöer presenteras. Kulturmiljövårdsprogrammen baseras på inventeringar av bebyggelsen där de kulturhistoriska värdena bedömts och klassificerats. Att bebyggelse pekats ut som kulturhistoriskt värdefull på detta sätt innebär inget automatiskt skydd. Plan- och bygglagen innehåller dock generella bestämmelser om hur kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ska hanteras.

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/skyddad-bebyggelse/k-markt/Pages/default.aspx>

Kulturarv och kulturmiljövård våra i reglementen mandatperioden 2015-2018

Innan revision av reglementen genomfördes i december 2014 var det övergripande ansvaret för kulturmiljöfrågor ej definierat. De reviderade reglementena gör gällande att:

Kultur- och fritidsnämndens ansvarsområde §1 /.../ Allmän kulturell verksamhet innefattande bl.a. verksamhet i hembygds- och fornminnesvård.

Kultur- och fritidsnämndens uppgifter §2 /.../ Ansvara för kulturmiljöfrågor som rör bevarande, vård och lämplig användning av byggnader, anläggningar och miljöer av kulturhistoriskt och/eller estetiskt värde.

Byggnadsnämndens ansvarsområde §1 /.../ Genom sin fackkompetens inom det byggtekniska området, i frågor som rör kulturmiljön stödja bevarande, vård och lämplig användning av byggnader, anläggningar och miljöer av kulturhistoriskt eller estetiskt värde.

Kulturmiljövård i praktiken hos SBF och KUF/KFF innan revision av reglemente

Samhällsbyggnadsförvaltningen(SBF)

Från SBF påpekas en otydlighet i uppdraget/ansvaret för att vårda fornminnen och övriga kulturmiljöer. Enheten saknar personal med arkeologisk och/eller antikvarisk kompetens och det har funnits en tendens att frågor om fornminnes- och kulturmiljövård vandrat ”utan uppdrag” mellan tjänstemän på förvaltningen. Under 2013 fick tjänstemännen instruktionen att dirigera alla frågorna om kulturmiljövård till KUF, då ledningen menade detta inte var SBFs uppdrag.

Tjänsteutlåtande

Tidigare har kommunens landskapsarkitekt haft en budgetpost för fornvård. Detta möjliggjorde bl a inventeringsuppdraget till Taggen AB 2008. Då valde man att prioritera att inventera fornlämningarna i tätorten Åkersberga. Här bor flest människor och resultatet kan komma många till del. De 90 fornlämningarna som då inventerades fanns alla registrerade i Fornsök på RAÄ.

Då inventeringen var klar ombads ÖHF, Österåkers hembygds- och fornminnesförening, ge förslag på vilka av de undersökta områden som skulle prioriteras för vård. Vårdinsatserna bestod av en röjning som frilade fornlämningen. I vissa fall även bänkar och informationsskyltar. Den initiala röjningen av ett område som tidigare inte vårdats är ganska kostsam, 80 000-100 000 kr per område. Ett område kan då omfatta flera fornlämningar. Den påföljande skötseln, som utförs vart eller vartannat år, är betydligt billigare. Exempelvis kan röjt sly lämnas kvar. Insatser enligt skötselplanen gjordes under 2009- 2013, en per år. Sedan avstannade verksamheten då SBF menade sig sakna uppdrag för fornvård.

Följande fornlämningar omfattades av insatserna 2009-2013:

Fornminne 139:1-142:2 (Skånsta)

Fornminne 105:1 (Ekbacken)

Fornminne 106:1 (Kvarnberget)

Fornminne 114 (Hackstavägen)

Fornminne 131:1 (Röllingby backar)

Skötseln av fornlämningar har ibland sammanfallit med skötseln av grön- och rekreationsområden. Fornlämningar i tätorten är potentiella rekreationsområden. Så vårdas till exempel tre kulturmiljöer i kommunen som en ”parkåtgärd”:

- Tunaborgen: Röjning av vallen (parkåtgärd) Ängen klipps av vägföreningen
- Ekbacken. Skötsel av mark, planteringar, röjning av sly bland ekarna. Parkåtgärd. Årlig skötsel.
- Kuckubacken röjs vartannat år. Parkåtgärd

SBF har också ett konto för Skogsvård och fornminnen. Här tas kostnader för att underhålla redan röjda områden. SBF har entreprenörer som är specialiserade på vård av naturskog. Underhållet görs årligen eller vartannat år.

Kultur- och utbildningsförvaltningen (KUF)/Kultur och fritidsförvaltningen (KFF)

2010 skapades budgetposten kulturmiljövård i KUF. Denna omfattade först endast ett bidrag på 50 000 kr till Stiftelsen Wira bruk. Detta bidrag har KUN betalat sedan 2007 utifrån ett beslut i KS.

2011 och 2012 var posten något högre, ca 80 000 kr.

2013 fick KUN extra medel till två satsningar inom kulturmiljövård:

- Länsmansgården: KUN ger treårigt bidrag avscende renoveringen av Länsmansgården. 200 000 kr/år, 2013-2015.
- Tunaborgen: 150 000 kr till ÖHF för att påbörja arbete med ett tillgängliggörande av Tunaborgen.

Tjänsteutlåtande

Kulturmiljöer med Österåkers kommun som ägare

Fastigheter

Tingshuset på Norrö köptes av kommunen år 2009. Hyresgästen, ÖHF, följde med. Dock upprättades inget nytt avtal. ÖHF hänvisar till ett muntligt avtal i samband med ägarbyte där kommunen uppges ha åtagit sig att stå för yttre underhåll av fastigheten och ÖHF för det inre underhållet. ÖHF tycker inte kommunen tar sitt ansvar för den yttre miljön. Behovet av yttre underhåll är stort. Kommunen menar att det gamla avtalet mellan ÖHF och den tidigare ägaren fortfarande gäller. Då hade enligt uppgift ÖHF ansvar för allt underhåll av byggnaden och noggrann skötsel av grönytor etc.

Slussvaktarbostaden vid Åkers Kanal. Huset i stort behov av renovering. Huset är kulturhistoriskt värdefullt sett till sin kontext, då Åkers Kanal inklusive Slussvaktarbostaden i Kulturmiljöprogrammet lyfts som en miljö av riksintresse.

Övriga centrala områden

Ekbacken: kommunen äger marken men ej byggnaderna. SBF ansvarar för drift och underhåll av utomhusmiljön. Marken upplåts till ÖHF utan ersättning. ÖHF äger och förvaltar uppförda byggnader samt dansbana och scen. ÖHF ansvarar för drift och underhåll. Avtalet gäller tom 2017.12.31

Tunaborgen: ligger på kommunens mark, liksom flera av de fornlämningar som inventerades och försågs med skylt 1986.

Utforskade områden

I inledningen till ”I Roslagen” påminner författaren om vilka luckor som då alltjämt fanns vad det gäller kunskap om kommunens kulturarv. I korthet:

- Stenåldern i Österåkers kommun är till stora delar utforskad.
- Fornminnesinventering på skärgårdsöarna är bristfällig
- Byggnadsinventering saknas för Älgö, Mjölkö, Betsö, Fåglarö, St Timrarö, Vättersö, Äpplarö, Edö, Örsö samt flera mindre öar.
- Fördjupad kunskap om hur det moderna Österåker växte fram. Exempelvis egnahemsrörelsen betydelse och sommarbebyggelsen i skärgården och utefter fastlandet. Vi har också dålig kännedom om Åkersbergas framväxt under 1900-talet.

Förvaltningens slutsatser

- Revisionen av reglementen för 2015-2018 innebär att huvudansvaret för bevarande, vård och lämplig användning av kulturhistoriskt intressanta miljöer lades på Kultur- och fritidsförvaltningen.

Tjänsteutlåtande

Fortfarande behöver ansvar för markåtgärder som röjning och underhåll av fornminnen förtydligas. Erforderliga medel torde följa med ansvaret.

- Kommunen måste säkra tillgång till adekvat kompetens då prioriteringar av insatser skall göras: arkeologisk, bebyggelseantikvarisk, etnologisk- etc.
- Helst skulle det finnas minst ett välskött och uppskyttat fornminnesområde i varje stadsdel inom Åkersberga. Detta för att visa kommunens historia och klargöra den för invånarna, besökande turister och inte minst för de uppväxande generationerna då många områden ligger nära kommunens skolor. Övriga områden med fornminnen bör få viss regelbunden skötsel för att garantera deras framtid och för att synliggöra fornminnena i landskapsbilden för de närboende.
- Gå vidare med grundröjning av fornlämningarna i centrala Åkersberga utifrån den prioriteringordning som ÖHF gjort. Här har redan lagts ned mycket tid och pengar. Det vore oekonomiskt om det avstannade. Kostnad röjning av engångskaraktär beräknas av SBF till ca 100 000 kr/område.
- Produktion av nya skyltar samt renovering av befintliga. Detta är ett mycket eftersatt området. Kostnad 50 0000 – 200 000 kr.
- Riktad insats på Tunaborgen med målet att tillgängliggöra den unika byggnaden som idag är anonym och sluten.. Länsstyrelsen har beställt georadarundersökning av området runt borgen för att inhämta mer information om förmodade bebyggelse runt kärntornet. Inleds okt 2014. Nya fakta bör ligga till grund för vilka insatser som planeras. Insatserna bör beaktas i budget 2016-2020.
- Prioritera ett antal miljöer i kommunen dit insatser riktas de kommande åren. Insatserna skall omfatta vård och tillgängliggörande. Här måste kommunen samla in synpunkter från Stockholms länsmuseum, Länsstyrelsen men också lokala hembygdsföreningar. Exempelvis på områden att prioritera är Åkers kanal och miljöerna runtom, Ekbacken som hembygdspark och festplats. Någon skärgårdsmijö, Wira bruk, Tunaborgen etc,.
- Föreslagna behov och åtgärder bör beaktas i 2016 års budget.

Bilaga

1. Lista över Kulturarv i Österåkers kommun, 2014-01-21

Birgit Lindholm

Tf Kulturchef

Björn Moe

Förvaltningschef

Kulturarv i Österåkers kommun

Siffror 1-50 inom parentes (x) anger nummer i Österåkers kommuns Kulturmiljöprogram från 1998.

Beteckning RAÄ xxx är nummer i Fornsök. Korrekt beteckning är "Österåker xxx:1"

Gul markering betyder i vårdplanen sedan 1986. Där finns skyltar uppsatta, samtliga i behov av renovering.

Forn- och medeltid

Inom Österåkers kommun finns ca 800 kända fornminnen varav ca 146 stycken ligger inom det område som inventerades 2008.

Byggnad, miljö	RAÄ	Kategori	Vem äger	Ansvar drift	Kommentarer
Asphagen Österåkers kyrka (12)	431:1	Gravfält			Gravfält, troliga rester kistbegravningar Skötselplan sedan 1986
Klockarhagen Österåkers kyrka (12)	433:1 469:1 196:2 432:1	Gravfält			Järnåldersgravfält Kommunens näst största Skötselplan sedan 1986
Smedby (13) ink Kuckubacken	421-425 460	Gravfält			Skötselplan sedan 1986
Röllingby backar	69,70, 129, 131	Gravfält	Kommunen	SBF. Får håller efter växtligheten. Regelbunden kompletterande slyröjning.	Skötselplan sedan 1986 "Detta område är en bra förebild för skötseln av andra centrala större områden för fornminnen" skriver Taggen 2008 Ny genomgång 2009-2012
Hackstavägen	114	Gravfält			Skötselplan sedan 1986 Ny genomgång 2009-2012
Ekbacken	105	Gravfält	Kommunen	SBF. Parkåtgärd	Skötselplan sedan 1986

		järnålder			Ny genomgång 2009-2012
Rösenda vid Sjökarby, Spånlöt (15)	401	Röse Bronsålder			Kommunens största bronsåldersröse Skötselplan sedan 1986
Skånsta	139-142,				Skötselplan sedan 1986 Ny genomgång 2009-2012
Kvarnberget	106	Gravfält			Ny genomgång 2009-2012
Tråsättra	133	Stensättning			
Åkar-Pelle	104		Kommunen	SBF. Parkåtgård	
Tunaborgen (23)	53	Borgruin	Kommunens mark	SBF röjer vallen. Parkåtgård Vägföreningen klipper gräset på ången	Skötselplan sedan 1997. Tuna borgruin är en av de få medeltida borgruinerna i Stockholmstrakten.
Väsbygravfältet, Roslags-Kulla (34)		Gravfält			Järnåldersgravfält Kommunens största, ca 125 gravar
Gottsundaborgen (6)		Fornborg			En av kommunens två bevarade fornborgar. Ej undersökt
Knaborg (26)	241:1	Fornborg	Privat		En av kommunens två bevarade fornborgar. Välbevarad. Ej undersökt
Bo-Taborg (27)		Gravfält Yngre järnålder Medeltid			Gravfält från yngre järnålder Lämningar från medeltid- dels en borglämning, dels ryggade åkrar. Taborg var sätesgård under medeltid.
Runstenen vid Stavs äng (36)	3,4,5	Runsten	Privat		Kommunens vackraste runsten på sin ursprungliga plats
Mörtsunda (43)		Gravfält			Järnåldersgravfält
Ösby Mellangård (44)		Gravfält			Gravfält från järnåldern – Ljusterös gravrikaste område
Husby Johannelund (4)			Delvis ÖK		Gravfält Österåkers bäst bevarade bymiljö. By med förhistoriska anor

Fornminnen i centrala Åkersberga inventerade 2008 av Taggen AB på uppdrag av kommunen				
"Delområde Österskär"	53:1, 53:2 54:1 55:1 74:1 97:1 124:1 122:1 123:1 124:1 260:1 468:1	Tunaborgen		
"Delområde Margretelund"	330:1 468:1 496:1 133:1- 135:1 102:1 103:1			
"Delområdet Centrala Åkersberga"	69-70:1 71:1 72-74:1 88:1 95:1 101:1 104-107:1 109:1 113:1 114:1 115-120:1 121-124:1 125:1 126:1-3 127:1- 127:3 128:1-3			

	129:1 243-246:1 480:1				
"Delområde Smedby"	69-71:1 88 95 105-110:1 114 119 125-132 150-151:1 190:2 242-246 256-257:1 262 401-412 415-416 420 421-427:1 431:1 428 -433:1 436:1 437:1-2 438:1 456:1 457-460 469:1 480 495:1				
"Delområde Skånsta"	71:1 78:1 117:1 119:1 136-148 157				

159-166				
191				
194-195				
247-248				
256-257				
331				
401-409				
411				
145-419				
420				
426-427				
429				
463				
467				
487				
489-490				

1500-1920-tal

Byggnad, miljö		Vem äger	Ansvar drift	Kommentarer
Östra Ryd – Rydboholms slott (1)	Wasatornet Byggnadsminne. Området är av riksintresse	Privat		Områdets centrala delar av riksintresse. Wasatornet, med sina 1500-tals interiörer, ett av kommunens byggnadsminnen. Rydboholm en av fem sätesgårdar under medeltid.
Svinninge (3)		Privat		Sommarbebyggelse i skärgården, typiskt sekelskifte 1900.
Husby Johannelund (4)		Privat		Österåkers bäst bevarade bymiljö. By med förhistoriska anor
Fredsborg "Falkes" (5)		Privat		Välbevarat exempel på litet lantbruk från 1900 tal finansierat med egna hemslån
Hagbystugorna (7)		ÖHF	ÖHF	Sidokammarstugor från 1700-talet.. "Välkänt blickfång"
Stora Stava (8)		Privat		Välbevarad mindre herrgård från senare

				hälften 1700-talet. Läge invid Långhundraleden
Stora Säby (9)	Byggnadsminne	Privat		1700-tal. Byggnadsminne
Norrö-Säby (10)		Österåkers Kommun äger Norrö Tingshus	ÖK/ÖHF. Oenighet om hur ansvaret är fördelat	Norrö Tingshus (uppfört efter 1834) Lilla Säby, fd gästgiveri, , Säby Missionshus
Åkers Kanal – Åkerstorp (11)	Riksintresse	Österåkers Kommun äger Slussvaktarbostaden Åkerstorp är privatägt		Åkers kanal är den enda kanalen i Stockholms län som bevarat sin karaktär. Slussvaktarbostaden. Åkerstorp ett bra exempel på tidiga centrumbildningar i socknarna för järnvägens ankomst, utmed häradsvägen och invid Långhundraleden.
Stenhagen (12)		ÖHF	ÖHF	Fd Fattighus samt Lanthandel fr 1800-t
Smedby (13)		Privat		Sätesgård med anor från medeltid Välbevarat exempel på mindre empireherrgård från 1800-talets förra hälft
Sjökarby Kvisslingby-Gillmyra-Åby (14)	Båtsmanstorp	NCC		Väl bibehållen landsväg. Här ligger kommunens bäst bevarade båtsmanstorp – nu 2014 nyrenoverat av NCC som letar ny ägare åt torpet
Tuna gård (23)		Privat		Blev på 1290-talet säteri under biskopsstolen i Uppsala
Österskär, Prästvågen-Bergstigen (24)				God bild av hur bebyggelsen utvecklats i Österskär
Margretelunds slott (25)		Privat		Byggt 1658, tillbyggt 1897.
Torpet Smattran (28)		Privat		fd dagsverkestorp. Förmodligen kommunens bäst bevarade torpmiljö.
Åsättra by (29)		Privat		Var under 1800-talet ett gammalt bygdecentrum. Delvis bevarad äldre karaktär
Mora-Västanberg (30)		Privat		Mora gård samt stora och lilla Västanberg. Bevarade gårdskaraktärer

Dyvik (31)		Privat		Mangårdsbyggnad 1700-tal
Herrhaga (32)		Privat		Välberad jugendvilla i engelsk stil
Jan Ersgården (32)		Roslags-Kulla Hembygdsförening		Idag hembygdsgård. Roslags-Kulla Hembygdsförening
Roslagskulla-Östanå-Mälby (34)	Riksintresse			Området i Roslagskulla är av riksintresse för kulturmiljövården Östanå sätesgård medeltid.
Wira Bruk (35)	Riksintresse Stora och lilla smedjan är byggnadsminne			Wira bruk. Sveriges främsta vapensmedja under 1600-tal. Av riksintresse för kulturmiljövården. Stora och lilla smedjan är byggnadsminne.
Brudnäs (37)		Privat		Sommarvilla fr 1901 ritad av Ragnar Östberg
Siarö-Kyrkogårdsön (38)				På Siarö västra udde finns kommunens bäst bevarade fiskarhemman från 1800-t. Siarö by. Siaröfortet
Gårdsvik-Mellansjö-Åsättra (39)				Väl bevarat kulturlandskap av sekelskifteskaraktär. Gravfält från järnålder.
Hästedde (40)	Väderkvarn			Den enda bevarade väderkvarnen i österåker
Västra Lagnö (41)		Privat		Sommarvillor 1900-talets början. Pensionat Roslagens pärla välbevarade byggnader med tidstypiska exteriörer
Östra Lagnö (42)		Privat		Skärgårdsbyn Östra Lagnö är tillsammans med byarna på Ingmars och Husarö kommunens bäst bevarade skärgårdsbyar.
Mörtsunda (43)		Privat		Mindre gård. Järnåldergravfält som belägger gårdens förhistoriska ursprung
Ösby Mellangård (44)		Privat		En av kommunens bäst bevarade parstugor. Gravfält från järnåldern – Ljusterös gravrikaste område
Laggarsvik (45)		Privat		Det bäst bevarade området med en samlad bebyggelse från den tid då Ljusterö sexploaterades som mest, 1910- och 1920-tal.
Bolby (46)		Privat		Välbevarad bymiljö från 1800-talet

Marum (47)	Byggnadsminne			Högborgerlig herrgård från 1700-tal i skärgården med småbrutet åkerlandskap. Byggnadsminne
Betelkapellet i Lillström (48)				Välbevarad frikyrkobyggnad
Hummelmora (49)				Skärgårdsby med karaktär i behåll
Ingmarsö-Husarö (50)	Riksintresse			Hela området är av riksintresse för kulturmiljövården. Byarna på Ingmarsö och Husarö är skärgårdsbyar som har sin sekelskifteskaraktär i väl behåll.
Brotta skärgårdsjordbruk	Kulturresevat			Länets första kulturresevat . Marker, byggnader och ett traditionellt jordbruk skapar tillsammans en värdefull kulturhistorisk helhetsmiljö

Det moderna Österåker: 1920-tal och senare

Byggnad, miljö	Kategori	Vem äger	Ansvar drift	Kommentarer
Skåvsjöholm (2)				God 1960-talsarkitektur
Storängsvägen 12-19 (16)				Välbevarade hyreshusmiljö från 1950-talet med sin ursprungliga exteriör i behåll.
Länsmansvägen (17)				Typisk villabebyggelse från 30-40-tal
Bergaskolan och kyrkligt centrum (18)				Goda exempel på offentligt byggande från 40-tal till 70 tal
Malva- och Vallmovägen (19)				Välbevarat grupphusområde från 1960-talet
Montaget (20)				Österåkers första radhusområde. Frommässigt mycket välbevarat
Västra Banvägen (21)				Tidstypiska punkthus tidigt 60-tal.
Saturnusvägen (22)				Radhus 60 tal. Välbevarade i formspråk och material. Inspiration från radhusbebyggelse i England.
Siarö-Kyrkogårdsön (38)		SFV	SFV	Siaröfortet

Arkiv- och föremålssamlingar mm i Österåkers kommun

Samlingar	Ägare	Kommentar
Roslagssamlingen	Österåkers Bibliotek	
ÖHF: fotoarkiv, arkiv, skolmuseum, föremål Fd Jordbruksmuseet	ÖHF	Jordbrukssamlingen saknar lokal
Ljusterö Hembygdsförenings arkiv	Ljusterö Hembygdsförening	
Kommunens konstsamling	ÖK	Ca 1 100 verk

Hembygdsföreningar och museer i kommunen:

Österåkers hembygds- och fornminnesförening (Ö H F). Driver hembygdsparken Ekbacken. Övriga fastigheter finns i listan ovan

Ljusterö hembygdsförening. Driver bland annat Hembygdsmuseum, båt- och fiskemuseum i Mellansjö.

Roslags Kulla hembygdsförening. Driver Jan Ersgården (32)

Husarö Lotsmuseum och Hembygdsförening. Samlingar beskriver lotsningen och skärgårdslivets historia

Ingmarsö-Brottö hembygdsmuseum

Björklidens gårdsmuseum, Ljusterö. Privat museum. Visar skärgårdsliv. Teleteknisk utställning, Biograf.

Ljusterö konstmuseum. Utställningsverksamhet. Egen samling.

Österåkers konsthall, Länsmansgården. Inga egna samlingar